

DOI 10.36074/20.11.2020.v4.35

ПАРТИЗАНСЬКИЙ РУХ ЯК ФОРМА ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

ORCID ID: 0000-0003-4197-6408 **Нашивочников Олександр Олександрович**
кандидат історичних наук,
начальник науково-дослідного відділу проблем історії війн і воєнного
мистецтва науково-дослідного центру воєнної історії
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

Ковч Владислав Юрійович
кандидат військових наук, заступник начальника кафедри тактики
факультету бойового застосування військ
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

ORCID ID: 0000-0003-3130-2952 **Печорін Олександр Миколайович**
начальник науково-дослідної лабораторії проблем розвитку, підготовки та
застосування Десантно-штурмових військ і Сил спеціальних операцій кафедри
Десантно-штурмових військ і Сил спеціальних операцій
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

ORCID ID: 0000-0003-1450-1378 **Євсєєв Ігор Григорович**
науковий співробітник науково-дослідного відділу проблем історії війн і
воєнного мистецтва науково-дослідного центру воєнної історії
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

УКРАЇНА

Як відомо, рух опору виникає тоді, коли окупаційна влада придушує права місцевого населення в будь-якій важливій сфері його життя: політичній, соціальній, економічній, релігійній тощо, а також у випадку безпосередньої загрози його життю й свободі [1]. Зазвичай, рух опору – це організована протидія населення окупаційній владі з використанням різноманітних методів боротьби. Однією з таких форм боротьби народу за суверенітет і територіальну цілісність своєї країни є партизанська боротьба, яка ведеться на окупованій противником території. При цьому незалежно від політичних, економічних та інших умов, в яких здійснюється окупація, вона завжди зустрічає протидію. Ця протидія організаційно формується як рух опору. Саме з необхідністю організації руху опору на тимчасово-окупованих територіях України пов'язана актуальність даної тематики.

Слід зазначити, що у зв'язку із швидкоплинністю сучасних збройних конфліктів, розшаруванням політичних і економічних інтересів населення та відсутністю сильної індивідуальної мотивації до збройного опору, виникнення масового всенародного партизанського руху в Україні на кшталт партизанського руху на території СРСР 1941–1945 рр., сьогодні видається неможливим. Це обумовлено тим, що на тимчасово окупованих територіях окупаційна влада здійснює заходи, які спрямовані на унеможливлення активної протидії. Головним чином це здійснення потужного інформаційного впливу на населення окупованих територій, що змінює уявлення про справжні джерела загроз життю

та викривлення образу військовослужбовця Збройних Сил України у місцевих засобах масової інформації. Водночас здійснюється не раптове, а поступове, нібито “розмите” за часом, придушення прав і свобод місцевого населення [2].

Аналіз світового досвіду за останнє століття свідчить, про зміни у поглядах на форми і способи досягнення кінцевої мети у вирішенні політичних питань. Однієї з форм збройного протистояння, що ведеться значної частиною населення проти окупаційної влади є так звана “партизанська війна”. Проте партизанська війна з’явилася не вчора. Так, наприклад, ще у Вітчизняній війні 1812 р. активно застосовувався організований рух опору звичайного населення під керівництвом діючих офіцерів з гусарських та козацьких частин [3]. Однак, деякі дослідники того часу, зокрема начальник Оренбургського казачього юнкерського училища полковник Ф. Гершельман (в подальшому генерал-лейтенант Генерального штабу – *прим. авт.*), вважали партизанську війну лише одним з видів стратегічної діяльності кавалерії [4]. Також слід відмітити широке розповсюдження партизанських дій під час Громадянської війни (1918–1922 рр.) в Росії.

За часів Другої світової війни партизанська війна отримала сильний розвиток. Вона мала інтернаціональний характер та об’єднувала різні верстви населення. Так, у Франції окупантам протистояли “Вільна Франція” Шарля де Голля, а також різноманітні партизанські загони та групи на чолі з комуністами і соціалістами. Антифашистський рух опору дуже широко був розповсюджений також в Югославії, Греції та Чехословаччині. У Північній Італії, окупованій гітлерівськими військами, діяли партизанські бригади імені Джузеппе Гарібальді, а у Польщі – партизанські формування Армії Крайової та Гвардії Людової. На території України, Білорусі та західних районів Росії, окупованих ворогом, партизанська війна набула великого розмаху. Там діяли з’єднання під керівництвом Центрального штабу партизанського руху, що був створений у травні 1942 р. Тут слід відмітити, що за поглядами багатьох дослідників десантно-штурмові війська в роки Другої світової війни створювалися насамперед для ведення партизанських дій в тилу противника.

В другій половині ХХ століття рух опору використовувався в основному в країнах Азії, Африки та Латинської Америки. Яскравими прикладами застосування формувань руху опору у війнах та збройних конфліктах сучасності є, безумовно, війни во В’єтнамі (період партизанської війни 1955–1965 рр.) та Афганістані (1979–1989 рр.), а також перша й друга війни Російської Федерації проти Чеченської республіки [5].

За цей період були сформовані основні напрями партизанських дій: руйнування інфраструктури противника в будь-якій формі (порушення комунікацій, знищення ліній зв’язку, водопроводів тощо); знищення живої сили противника; здійснення акцій залякування противника; інформаційна війна.

Слід зазначити, що сьогодні відкрита агресія перестала бути головним засобом досягнення перемоги у війні, на перший план виходить тривалий етап не військових дій. Тому зараз, не випадково, перевага у локальних війнах та збройних конфліктах віддається десантно-штурмовим військам і силам спеціальних операцій. Так за оцінками експертів НАТО, навіть невеликі за чисельністю диверсійно-розвідувальні групи, чисельністю 5-10 осіб, можуть самостійно виконувати завдання (від координації дій опозиції до наведення авіації) на оперативному та стратегічному рівнях у будь-який час та на будь-якому театрі воєнних дій.

Основними бойовими формуваннями сил спеціальних операцій в США є групи спеціального призначення, зокрема полк “Рейнджерів”, який веде свою історію з 1756 року, та окремий оперативний загін спеціального призначення “Дельта” [6]. Водночас, їх сучасний досвід може використовуватися лише в якості окремих прийомів ведення збройної боротьби. На наш погляд, більш доцільним і досить важливим для воєнної науки України в сучасних умовах може бути досвід дій українського повстанського руху (1940–1950 рр.), який можна вважати партизанською війною [7, 8].

Разом з тим, на даний час форми та способи застосування вітчизняних сил спеціального призначення для ведення спільних з партизанськими формуваннями дій на власній території, що окупована агресором є недостатньо узагальненими і відпрацьованими. Основними причинами цього є:

відсутність у військового керівництва чіткого усвідомлення необхідності розгортання руху опору у разі вторгнення противника на територію держави;

нехтування розвитком сучасних інформаційних засобів щодо протидії агресивним намірам противника;

непродумані спроби запровадити досвід іноземних країн щодо застосування диверсійних підрозділів на території іншої держави для ведення українськими збройними формуваннями партизанських дій на своїй території;

відсутність організації партизанських дій, яке повинне бути здійснено до початку воєнних дій за заздалегідь підготовленими планами.

На наш погляд, ретельне вивчення досвіду партизанського руху різних країн світу, його наукове обґрунтування та практичне пристосування до сучасних умов досі залишається актуальним для досягнення перемоги у збройних конфліктах сьогодення.

Список використаних джерел:

- [1] Іваницький, Р. С. (2008). Організація спільних дій розвідувальних підрозділів спеціального призначення регулярних військ і партизанських формувань на території, що окупована противником. *Системи озброєння і військова техніка*, (2 (14)), 9-12.
- [2] Шклярская, О. (2015). Силы спецопераций – универсальное оружие в гибридной войне. Вилучено з: <https://racurs.ua/1031-sily-specoperaciy-universalnoe-orujie-v-gibridnoy-voyne.html>.
- [3] Жерве, В. В. (1913). *Партизанъ-поэтъ Денисъ Васильевичъ Давыдовъ: очеркъ его жизни и дѣятельности 1784–1839: по матеріаламъ семейнаго архива и другимъ источникамъ*. Санкт-Петербургъ: Типографія поставщиковъ его императорскаго величества.
- [4] Клембовский, В. Н. (1919). *Партизанские действия (исследование)*. Петроград: 23-я Государственная типография.
- [5] *Как начиналась первая чеченская кампания (декабрь 1994)*. (2019). Вилучено з: <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/253789/>
- [6] Слюсаренко, А. (2018) “Центр спеціальних заходів” – еліта сил спецпризначення США: завдання, структура, бойове застосування. *Схід*. (1 (153)), 84-89.
- [7] *Український рух Опору*. (2013). Вилучено з: <http://www.territoryterror.org.ua/uk/history/1939-1945/resistance-movement/>
- [8] Слободянюк, М. А. (2017). *Антифашистський рух Опору в Україні (1939–1944 рр.): історіографія проблеми*. Дніпро: Герда.